

Euskara: ezagutza ez da nahikoa izango

Garikoitz Goikoetxea Etxeberria

Uemako euskara-teknikaria

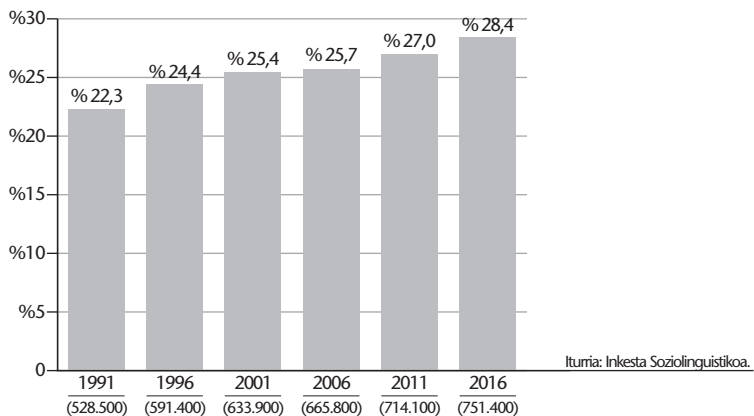
Etorkizunari begira jartzean, bi elementu uztartu behar dira ezinbestean: desioa eta errealismoa, anbizioa eta aukera, nahia eta ahalmena. Hogei urte barru zein izango da euskararen egoera? Gertuago izango ote da *normalizazioa*? Diagnostiko bat egiteko ariketa da honako hau, *ametsak doitzeko* ariketa bat. Behar da ametsa ere, jakina: grina, aurrera egiteko indarra. Baina ametsak, bertan zarta ez dadin, behar du diagnostiko errealista bat oinarrian. Zimendu bat.

Zer bidetan goazen

2040ko egoera nolakoa izan daitekeen marrazteko, errepara diezaiogun norabideari: zer bidetan goazen. Euskararen ezagutza zabaltzea izan da urteotako apustu nagusia, eta eman du emaitza –jakina, ez leku guztietan hein berekoa–: 25 urtean 225.000 herritar gehiagok dakite euskaraz, Inkesta Soziolinguistikoaren arabera. Igoera esanguratsua da: euskaraz dakitenen kopurua %42 areagotu da. Gizarte osoa oinarri hartuta, hara emaitza: euskaraz dakitenak %22tik %28ra igo dira. Datu horietan 16 urtetik gorako herritarrak daude aintzat hartuta; beraz, segurutzat jo daiteke portzentaje horiek gorantz segituko dutela datozen urteetan, belaunaldi berrien eskutik.

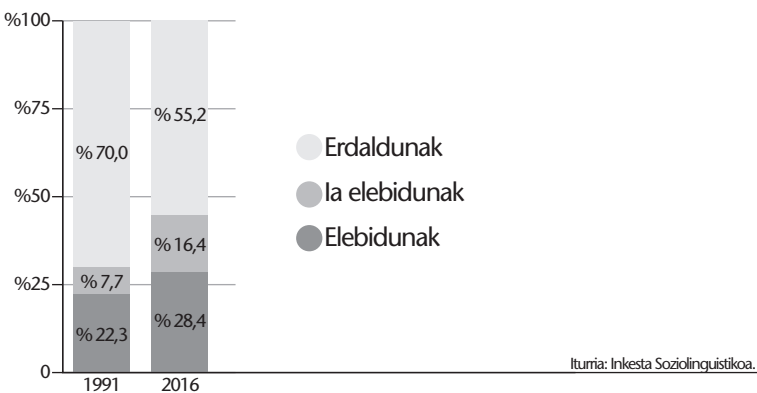
Euskara: ezagutza ez da nahikoa izango

1. grafikoa. Euskaraz dakiten herritarrek (1991-2016)



Euskararen ezagutza baino gehiago hazi da ulermena: eus-
kara ulertzeko bai baina hitz egiteko gai ez direnen ehune-
koa bikoiztu baino gehiago egin da 25 urtean. Nolanahi ere,
oraindik euskal herritar gehienak (%55) ez dira gai euskara
ulertzeko, nahiz eta ehunekoia jaisten ari den. Bestela esanda:
helduen euskalduntzean ahalegin handia egin beharko da
hurrengo hamarkadetan ere.

2. grafikoa. Euskararen ezagutza (1991-2016)



Ezagutzatik gaitasunera

Euskararen erabilera aztertzeko, ordea, komeni da ezagutzatik harago begiratzea. Izan ere, gauza bat da euskara ezagutzea, euskaraz gutxi-asko jakitea, eta bestea, gaitasun egokia izatea, euskaraz gutxieneko erosotasuna edukitzea. Eta ezaugarri hori giltzarria da euskara erabiltzeko.

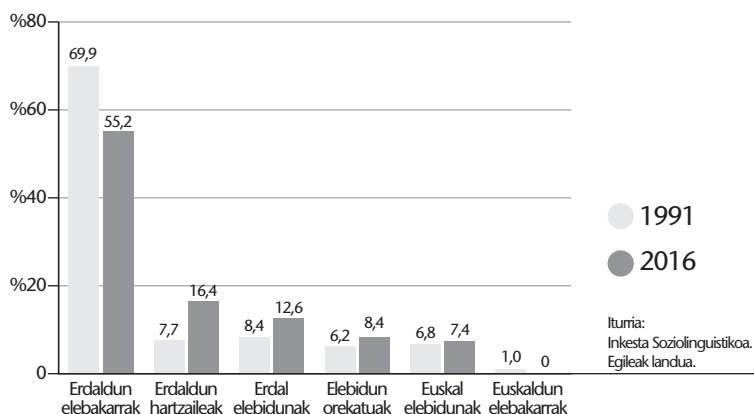
Iñaki Iurrebaso Euskal Herriko Unibertsitateko irakasleak oraintsu egin du planteamendu bat hizkuntza-gaitasunari erreparatzeko, non *continuum*

gisa uztartzen diren euskararen ezagutza –arestian aipatutako hiru tipologiak: elebidunak, ia elebidunak eta erdaldun elebakarrak– eta elebidunen erraztasun erlatiboa –euskaraz ala erdaraz, zein hizkuntzatan egiten duten aiseago–. Begirada horrek bistan jartzen du egungo desoreka: ezagutzan dago oso hutsune handia –herriar gehienek ez dute euskara ulertu ere egiten–, baina elebidunen gaitasunean ere badago hutsunea, elebidunen artean gehiago baitira erdaraz errazago egiten dutenak euskaraz errazago mintzo direnak baino.

Interesgarria da 25 urtean zer gertatu den aztertzea. Grafiakoaren ertz batean, jaitsiera nabarmena izan dute erdaldun elebakarrek; beste ertzean, euskaldun elebakarrak desagertu egin dira –16 urtez gorako herritarren datuak dira–. Gainerako lau tipologiak hedatu dira, baina ez hein berean: zenbat eta ezkerrerrago, erdararen alderago, handiagoa da irabazia. Erdaldun hartzaileek izan dute hazkunderik handiena, eta elebidunetan ere hori da hurrenkera: erdal elebidunak ugartu dira gehien, erdaraz hobeto moldatzen direnak; ondoren, erdaraz eta euskaraz gisa berean egiten dutenak; eta gutxien, euskaraz hobeto moldatzen diren elebidunak.

Euskararen erabilera aztertzeko, komeni da ezagutzatik harago begiratzea. Izan ere, gauza bat da euskara ezagutzea, eta bestea, gaitasun egokia izatea, euskaraz gutxieneko erosotasuna edukitzea

3. grafikoa. Euskararen ezagutza eta erraztasun erlatiboa (1991-2016)



Hiztun-tipologia horiek multzokatu egin dira trebetasunen arabera, eboluzioa hobeto ikuste aldera. Hazkunderik handiena euskararen ulermenak izan du, ia hamabost puntukoa (%30etik %45era), eta hein txikiagoan hazi da euskaraz hitz egiteko gai diren herritarren ehunekoa, sei puntu (%22tik %28ra). Horiek izan dira 25 urteotako irabaziak. Azken multzoan, berriz, ez dago hazkunderik: euskaraz errazago egiten duen populazioa ez da areagotu, euskal elebidunek izandako igoeratzok ez baitu berdindu euskaldun elebakarren galera.

Eboluzio hori are nabarmenago ikusten da belaunaldi berrietan, horiek baitira aldaketaren bultzatzaile nagusiak. Euskararen ezagutza eta ulermena oso nabarmen hedatu da adin-talde gazteetan: hori izan da urteotako arrakastarik handiena. Batez ere eskolaren ekarpena izan da ezagutza horrela hedatzea, baina, trebetasunen ikuspegitik, muga handiak dauzka horrek. Gazteak eta adinekoak alderatuta ikusten da norabidea: 65 urtetik gorako herritarren artean, %20k dakite euskaraz, eta 16-24 urtekoetan, ia hiru aldiz gehiagok, %55ek; euskaraz errazago egiten dutenen ehunekoa, ordea, %9tik %13ra soilik igo da. Bestela esanda: adinekoetan gutxiengoa dira euskaldunak, baina euskaraz

dakitenen ia erdiek euskaraz hitz egiten dute aiseen; gazteen askoz gehiagok dakite euskaraz, baina gehienek erdaraz egiten dute erosoago.

1. taula: Euskarazko trebetasunak (1991-2016)

	1991				2016			
	%	Euskara ulertu	Euskaraz hitz egin	Euskaraz erosoago hitz egin	%	Euskara ulertu	Euskaraz hitz egin	Euskaraz erosoago hitz egin
Erdaldun elebakarrak	69,9				55,2			
Erdaldun hartzaileak	7,7				16,4			
Erdal elebidunak	8,4				12,6			
Elebidun orekatuak	6,2	30,1	22,4		8,4	44,8	28,4	
Euskal elebidunak	6,8			7,8	7,4			7,4
Euskaldun elebakarrak	1,0				0,0			

Iturria: Inkesta Soziolinguistikoa. Egileak landua.

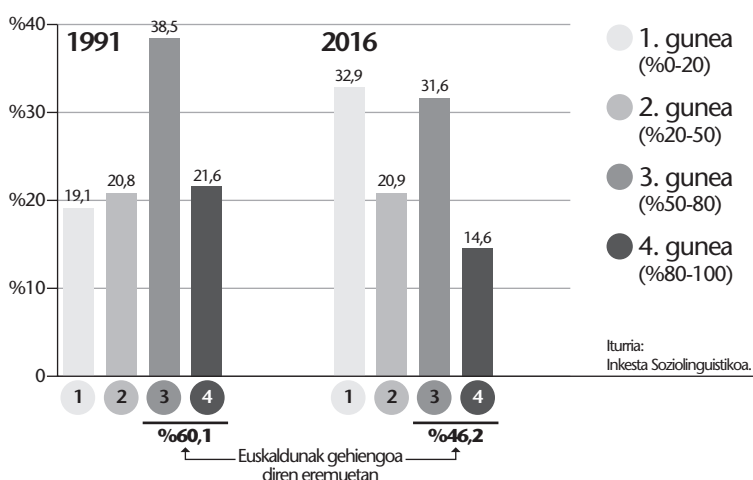
Inguruaren garrantzia

Erosotasunak badu beste alde bat ere: ingurua. Batek egin dezake euskaraz aise, baina inguruan ez badu euskaraz aritzeko aukera handirik, nekez erabiliko du euskara; eta, alderantziz, inguru gehiena euskalduna bada eta euskara inguruko hizkuntza nagusia, horrek berak bultzatuko du hiztuna euskarara. Nolako ingurua dute euskaldunek? Aldaketa nabarmena gertatu da hor, euskararen ezagutza hedatzearekin batera. 1991n, Euskal Herriko euskaldun gehienak hirugarren eta laugarren gune soziolinguistikoetan bizi ziren, herritar gehienak euskaldunak diren eremuetan –hirugarren gunean %50-80 dira euskaldunak, eta laugarrenean, %80tik gora-. Orain, berriz, euskaldun gehienak lehen eta bigarren gune soziolinguistikoetan bizi dira, hau da, euskaldunak gutxiengoa diren udalerrietan –bigarren gunean %20-50 dira euskaldunak, eta lehenengoan, %20 baino gutxiago-.

Euskara: ezagutza ez da nahikoa izango

Bi aldeko txanpona da aldaketa hori: batetik, aurrerapau-soa, ezbairik gabe, euskararen ezagutza oso apala zen lekue-tan gero eta herritar gehiagok baitakite euskaraz, batez ere belaunaldi berriek, eta etorkizunerako oinarria jartzen baitu horrek; bestetik, ordea, gaur egungo erabilerari begiratuta, eremu horietan nekeza da egiturazko urratsak egitea, eus-kaldunak gutxiengoa izanik.

4. grafikoa: Euskaldunak zein eremu soziolinguistikotan bizi diren (1991-2016)

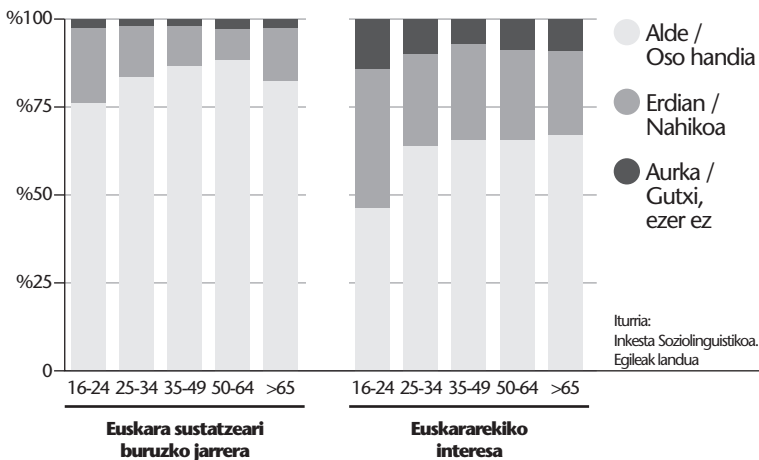


Kontuan hartu behar da, gainera, erosotasunarekin lotuta-ko bi alderdi horiek, norbere erraztasunarena eta inguruko euskaldun-dentsitatearena, uztartuta daudela maiz: oro har, eremurik euskaldunenetan gehiago dira euskaraz erosoago moldatzen diren elebidunak; euskaldun-dentsitate apalago-ko lekuetan, berriz, elebidun gehienak erosoago moldatzen dira erdaraz. Ez da harritzekoa: eremu erdaldunagoetan, euskaldun gehienek bigarren hizkuntza gisa ikasi dute eus-kara, eskolan, eta erabiltzeko aukera txikia izateak gaitasuna atzentzea dakar. Katearen bi begi baitira gaitasuna eta erabi-lera: aurrera egiteko, bata bestea behar du.

Sustapena eta interesa

Gaitasuna, ingurua, eta bada hirugarren erpin bat euskararen erabileran garrantzi handikoa: motibazioa, jarrera, gogoia. Euskarari buruzko jarreretan bada joera argi bat: euskaraz dakitenek aldeketasun handiagoa izan ohi dute euskara sustatzeko, eta interesa ere handiagoa. Bai. Baina hori ere aldatzen ari ote da? Hala diote datuek, gazte euskaldunengan aldaketa nabari dela. Euskara sustatzeari buruzko jarreraren jaitsiera txiki bat nabari da, baina diferentzia adierazgarriagoa da euskararekiko interesean: 25 urtetik gora, hiru euskaldunetik bik oso interes handia dute euskararekin, baina, adin horretatik behera, %46ra jaisten da ehunekoa; interesik ez dutenen ehunekoa zerbait handiagoa da, baina batik bat tarteko jarrerak hartzen du pisua (%39).

5. grafikoa. Euskaldunen jarrera euskara sustatzeari buruz, eta euskararekiko interesa



Gaitasunari, inguruari eta jarrerei buruzko datuak ikusita, ez da harritzekoa erabileraren egoera: geldialdian dago ka-lean zein etxean. Ezagutzaren eta erabileraren arteko koska handitzen ari da, bai, eta ezinegon sortzen du horrek, baina oraintxe ikusitako datuek zerikusi handia daukate horretan.

2040an zer

Hogei urte barruko egoera irudikatzeko, ezinbestekoa da demografiari erreparatzea, biztanlerian zer aldaketa gertatuko diren ikustea. Demografia-proiekzioek diote biztanleria hazi egingo dela hurrengo urteetan, hiru joera esanguratsurekin: batetik, biztanleriaren igoera hori migrazioaren eskutik iritsiko dela, ez biztanleriaren berezko hazkundeagatik; bigarrenik, zahartze-tasa areagotu egingo dela, jaiotza-tasa apalak eta bizi-itxaropena handitzeak eraginda; eta, hirugarrenik, jaiotza-kopuruan pisu handiagoa hartuko dutela jatorri atzerritarreko sendiek.

Espero izatekoa da
ezagutzak gorantz
jarraituko duela datozen
urteetan, baina,
norabidea ikusita, oso
litekeena da ezagutzaren
eta erabileraren arteko
tarteareagotzea, azken
urteetan gertatu den eran

Ezbairik gabe, hiru joera horiek bete-betean eragingo diote egoera soziolinguistikoari. Izatez, gaur bertan ere nabari dira norabide horien zantzuak, eta aldaketa nabarmena ekartzen ari dira.

2040an zer, ezagutzari erreparatu ohi zaio lehenik: zenbatek jakingo duten euskaraz. Eusko Jaurlaritzak 2016an egin zuen ezagutzaren bilakaerari buruzko proiektio bat, *Eta hemendik*

aurrera zer? dokumentuaren barruan, 2036a jomuga hartuta. Haren arabera, EAEn euskaldunak %51 izango dira 2036an –5 urtetik gorako herritarrek kontuan hartuta–. Finean, proiektzio horren arabera, azken hamarkadetako bilakaeraren antzekoa izango da datozen urteetan ere: orain artekoaren antzeko erritmoan haziko da euskararen ezagutza. Hurbilketa gisa eboluzio hori Euskal Herrira eramanda, honako hau litzateke emaitza: 2036an, 16 urtetik gorako herritarren %35-40 lirateke euskaldunak, 2016an baino hamar bat puntu gehiago.

Ezagutzari buruzko datuak dira horiek. Besterik da gaitasuna, arestian esan denez. Eta, beraz, ikusi beharko da

zenbatekoa den aukera euskarazko ezagutza hori erabilera-
ra eramateko: hiztunek nolako baldintzak izango dituzten,
alegia. Alde horretatik, uste izatekoa da egungo joera batzuk
areagotu egingo direla datozen urteetan: euskaldun gehienek
ez dute lehen hizkuntza euskara izango –edo ez euskara soilik
behintzat, gero eta gehiagok jasotzen baitituzte euskara eta
gaztelania aldi berean–; euskaldun gehienak ez dira erosoan
euskaraz moldatuko –erdaraz egingo dute aiseago, edo eus-
karaz eta erdaraz berdintsu–; euskaldun gehienak bizi diren
lekuetan euskaldunak ez dira gehiengo handia izango –nahiz
eta gero eta gehiago izango diren eremu horietan ere–. Erabi-
leran pauso esanguratsuak emateko trabak dira horiek denak.

Bestela esanda: espero izatekoa da ezagutzak gorantz jarrai-
tuko duela datozen urteetan, baina, norabidea ikusita, oso
litekeena da ezagutzaren eta erabileraren arteko tartea area-
gotzea, azken urteetan gertatu den eran. Ezinegona sortzen
du horrek, jakina, baina ez da harritzeko joera. Aipatu berri
ditugun faktoreei erreparatu behar zaie: erraztasuna, ingurua,
motibazioa... Hor eragin behar da, belaunaldi berriek euska-
raz gutxi egiten (omen) dutelako lantua jotzen hasi aurretik.

Datorrenari begira

Zenbakietatik harago, garrantzitsua da 2040an giltzarri izan
daitezkeen joera batzuei bereziki erreparatzea, asko bal-
dintzatuko dutelako datozen urteetako bilakaera soziolin-
guistikoa, eta mugarri izango direlako euskararen indarbe-
rritze-prozesuan. Badira eremu gehiago ere, baina hemen
funtsezko lau arlo hartuko ditugu aztergai, urteotan zutabe
izango direnak.

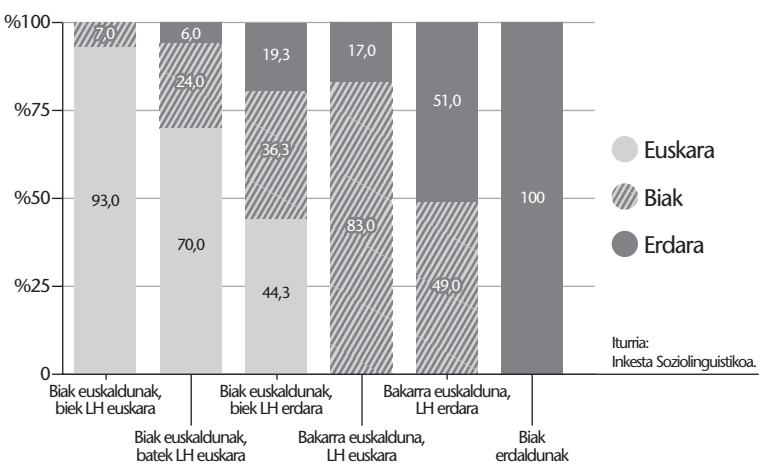
Transmisioa

Hizkuntza indarberritzeko oinarri nagusietako bat da euskara
belaunaldi berriei pasatzea. Azkenaldian maiz aipatzen da
bidegurutzearen ideia, eta bidegurutze horren erdigunean

dago transmisioaren gaia: euskara eskolan jaso duten euskaldunen multzo handi horrek zer jokabide hartu du eta hartuko du bere seme-alabekin? Alegia, eskolaren bidez martxan jarritako gurpila hurrengo pausora igaroko da eta euskara eskolan ikasi duten euskaldunen seme-alabek euskara izango dute lehen hizkuntza, ala berriro hasi beharko da gurpilari hutsetik eragiten?

Gurasoen hizkuntza-soslaiaaren arabera, alde handia dago belaunez belauneko hizkuntza-transmisioan. Guraso biak euskaldunak direnean eta lehen hizkuntza euskara dutenean, orduan bermatua dago euskararen belaunez belauneko transmisioa –gehienetan euskara transmititzen dute, erdararik gabe–. Gurasoen lehen hizkuntza aldatzearekin edo euskara gurasoetako bakarrek jakitearekin, aldaketak gertatzen dira transmisioan: gutxitu egiten da euskara hutsezko transmisioa, eta handitu bi hizkuntzen transmisioa –areago, transmisioaren haustura ere ageri da soslai horietako gurasoen artean–.

6. grafikoa: 3-15 urteko seme-alabak dituzten gurasoen hizkuntza transmisioa, gurasoen ezagutzaren eta lehen hizkuntzaren arabera (2016)



Kontua zera da, zein den bikote-tipologia bakoitzaren pisa, eta zer gertatuko den hurrengo urteetan. Gaur-gaurkoz,

bikote erdaldunena da tipologia nagusia, eta horietan ez dago euskararen belaunez belauneko transmisiorik –horrek ez du esan nahi, jakina, bikote horiek ez dezaketenik ezer egin euskarari etxean tokia egiteko eta seme-alaben jokabideetan eragiteko–. Ezagutza hedatzearekin, espero izatekoa da gutxiago izango direla bikote erdaldunak, eta gehiago bikote mistoak: guraso bat euskalduna eta bestea ez, euskara eskolan ikasitako gurasoak... Eta hor dago erronka, hain zuzen ere: soslai horretako gurasoetan nola eragin euskararen transmisioan.

Hutsuneak daude eremu horretan. Bat: herritar horiek, eskola-garaia bukatu eta guraso izan bitarteko urteetan, zer harreman dute euskararekin? Erabilerarik ezak gaitasuna atzentzea dakar, eta guraso horiek, eskola bukatu ondoren, zenbat erabili dute euskara? Hor sartzen da, besteak beste, lan-munduan egin beharreko ahalegina. Bi: eremu soziolinguistikoak badu garrantzia transmisioan ere, antzeko ezaugarrietako gurasoek euskara gehiago transmititzen baitute eremu euskaldunagoetan –seguruenik, erabilerari handiagoak, gaitasun handiagoak eta euskara transmititzeko egokiera handiagoak eraginda–, baina soslai horietako guraso gehienak ez dira eremu euskaldunetan bizi. Hiru: transmisioaren gaia emantzat jo da askotan, eta datuak ez dira txarrak, baina, daramagun norabidean, eta gurasoen soslaia nola aldatu(ko) den ikusita, derrigor sustatu behar da euskararen transmisioa, gurasoak horren kontziente izan daitezen, eta beren seme-alabek etxean euskara jaso dezaten, gorpilari eskolan eragiten hasi gabe. Hor izango du aurrera egiteko pauso erabakigarria euskarak. Eta lau: transmisioari buruzko ikuspegia zabaldu beharko litzateke, eta, ume-umetan euskara ematetik harago, hurrengo urteetako jardunarekin ere lotu: gurasoen arteko hizkuntza zein den, umea koskortzen doan eran nola egiten dioten, etxean zer ikusten duten... Hor ere bada zertan eragin, gurasoen erabilerarekin, ohiturekin eta gaitasunarekin lotuta.

Migrazio-mugimenduak

Biztanleriaren aldaketek zuzenean eragiten diote egoera soziolinguistikoari, eta migrazioek ere bai, beraz. Kanpo-migrazioek, salbuespenak salbuespen, erdaldunen zakua hantitzea dakarte: migratzaile gehienek badakite gaztelania edo frantsesa, eta ez dakitenek azkar ikasten dute, premiak eta egokierak eraginda. Euskararekin ez dago halakorik, oro har.

Migrazioen eragina egitatea da jada, eta datozen urteetan areagotu egingo da, biztanleria-proiektzioen arabera migrazioaren bidez areagotuko baita Euskal Herriko biztanleria. Heldu beharreko gaia da, beraz: harrera-prozesuetan zer leku daukan euskarak, zer egokiera dagoen euskara edo gaztelania/frantsesa ikasteko, nolako premia dagoen euskara ikasteko... Ezintasun horiek guztiak bistan jarri dituzte migrazioek. Besterik da euskararen gaitzak migratzaileen bizkar jartzea.

Migrazioekin lotuta, badira arreta bereziz aztertu beharreko bi ertz.

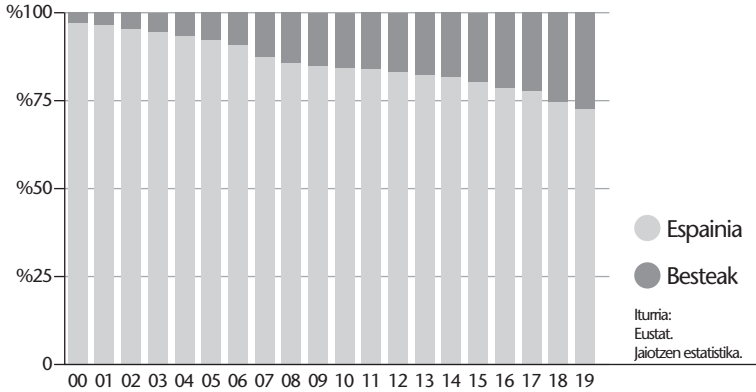
Batetik, jaiotzetan izaten ari den aldaketa: gero eta ume gehiagok dituzte atzerrian sortutako gurasoak. Adierazgarriak dira Eustaten datuak: Araban, Bizkaian eta Gipuzkoan

2021ean jaiotako umeen %27k beste nazionalitate bateko ama zuten. Azken bi hamarkadetan etengabe areagotu da migratzaileen seme-alaben ehunekoa. Hara: 1996an, jaiotako umeen %2k zuten ama beste nazionalitate batekoa; 2008an, %14k; eta 2021ean, %27k. Joe-ra hori azaltzeko, kontuan hartu behar dira bi faktore: batetik, migratzaile gehienak gaz-

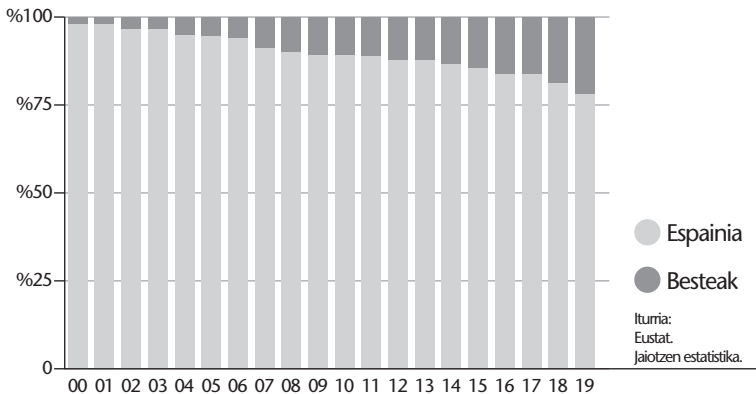
Migrazioen eragina egitatea da jada, eta datozen urteetan areagotu egingo da, proiektzioen arabera migrazioaren bidez areagotuko baita Euskal Herriko biztanleria

tetan iritsi ohi dira, guraso izateko adinean edo gertu –adin gazteagoan izan ohi dira guraso–; bestetik, guraso bakoitzeko ume kopurua ere handiagoa dute. Horrek dakar migrazioen eragina nabarmenagoa izatea jaiotzetan.

7. grafikoa. EAEko jaiotzak, amaren nazionalitatearen arabera



8. grafikoa. EAEko udalerri euskaldunetako jaiotzak, amaren nazionalitatearen arabera



Euskararen ikuspegitik, jaiotzetan izaten ari den aldaketa horrek inpaktu handiagoa du udalerri euskaldunetan. Atzerrian jaiotako gurasoak dituzten umeen ehunekoa nabarmen biderkatu da udalerri horietan ere, nahiz eta datu orokorretatik zerbait behera dagoen (%22). Euskararen ezagutza unibertsalizaziotik gertu dago udalerri euskaldunetako belaunaldi berrietan, eta, areago, gehienek euskara dute lehen

hizkuntza eta maizenik erabiltzen dutena; beste hizkuntza-biografia bat dute jatorri atzeritarreko familietan jaiotako seme-alabek, eta aldaketa ekarriko du horrek.

Familia horiek jaso beharko lukete euskararen indarberritze-prozesuari buruzko kontakizun bat. Ba al dakite hemen badela hizkuntza gutxitu bat, hamarkadetan zapaldua eta berreskuratzeko bidean dagoena? Ba al dakite zergatik eta zertarako ari garen euskara sustatzeko politiketan? Ba al dakite Euskal Herria badenik? Nork egiten die gonbita euskara ikasteko? Nork nabarmentzen die seme-alabei euskararako ateak irekitzearen garrantzia? Zer baliabide ditugu herri-tar horiei euskara gerturatzeko? Herritar horien harreraren badira adibide eredugarriak, baina, oro har, agerikoak dira hutsuneak. Zer bilakaera datorren ikusita, heldu beharreko eremuetako bat da.

Migrazioekin lotuta, badago beste ertz bat, kuantitatiboki pisu txikiagoa daukana, baina ikuspegi kualitatibotik funtsezkoa dena: arnasmuneetarako barne-migrazioak. Duela hamarkada batzuk, emigrazio handia izan zuten arnasmuneugarik, belaualdi gazteek herri handiagoetara jotzean; azken urteetan, berriz, eremu urbanoagoetatik jo dute herritarugarik arnasmuneetara. Horrek biziberritu egin ditu udalerri horietako asko: jaiotza-kopuruak gora egin du, biztanleria hazi da, eta oinarritzko zerbitzuak indartzeko modua izan dute herri batzuek (ikastetxeak, ostalaritza...). Datu bat, aldaketaren neurria hartzeko: 2000ko hamarkadaren hasieran, EAEko arnasmuneetan bizi ziren biztanle gehienak udalerri horietan jaiotak ziren (%59); orain, erdiak eskas dira (%50) –kontuan hartu behar da iritsi diren familia berrien seme-alabak herrian jaiotak direla askotan–.

Ikuspegi soziolinguistikotik, atzerakada ekarri du horrek: euskararen ezagutzak behera egin du, eta galera handiagoo gertatu da lehen hizkuntzan eta etxeko erabileran, iritsi diren biztanleen hizkuntza-profilarekin lotuta –euskaldunak direnen kasuan ere, beste egoera soziolinguistikoko batetik datoz, eta askok euskara bigarren hizkuntza gisa ikasi dute, erdaraz

erraztasun handiagoa daukate, eta gertuko eremuetan erdaraz aritzeko ohitura dute (familiar, lagunartean...)-.

Bestela esanda: arnasguneetan eragin bikoitza dute migrazioek, eta beste herrialde batzuetako bizilagunen etorrerak baino eragin handiagoa izan dezake Euskal Herriko beste eremu batzuetako herritarren iritsierak, besteak beste, gehiago parte hartzen dutelako herriko jardueretan eta harreman handiagoak izan ohi dituztelako kalean. Arnasguneen garapenari eta hirigintzak duen eraginari tentuz erreparatu beharko zaie datozen urteetan, galera hori eteteko.

Teknologia eta ikus-entzunezkoak

2040a jomugan hartuta, ezinbestekoa da aldaketa teknologikoei erreparatzea. Hogei urtean eragin nabarmena izan dute berritasun teknologikoei gure egunerokoan, eta, beraz, hizkuntzari ere eragin diote. Hala izango da datozen hamarkadetan ere. Iragarpenek diote aldaketa handiak izango direla gure etxeetan 2040rako: robotak, beren kabuz funtzionatuko duten etxetresnak, ikus-entzunezkoak kontsumitzeko azpiegitura handiak... Eta hizkuntza? Alegia, zein hizkuntzatan komunikatuko gara gailu horiekin? Gailu horiek nola eragingo dute eguneroko harremanetan?

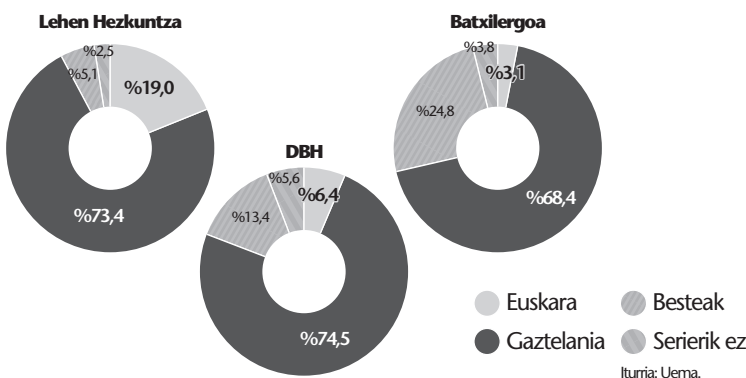
Aipamen berezia merezi du hizkuntza-teknologiaren gaiak. Itzultzaile neuronalak iraultza handia ekarri du hainbat eremutara, eta espero izatekoa da aldaketa handiagoak etorriko direla datozen urteetan adimen artifizialaren eskutik. Kontua da teknologia hori nola baliatu euskararen aldera. Zeren aukera eta arrisku izan baitaiteke: aukera, euskara ulertzen ez dutenekin zubia egiteko, geurea zabaltzeko eta zernahi jarduera euskaraz egiteko, euskaraz ez dakitenekin ulermenaren bermatuta; baina arrisku, euskara ikastearen baliagarritasuna ezbaian jar baitetzake erdaldunen aurrean, euskararik jakin gabe euskarazkoa ulertzeko modua izanik. Oreka topatzea da kontua.

Ikus-entzunezkoen eremuan gertatu da aldaketarik handienetako bat azken urteetan: sakelako telefonoak, sare sozialak,

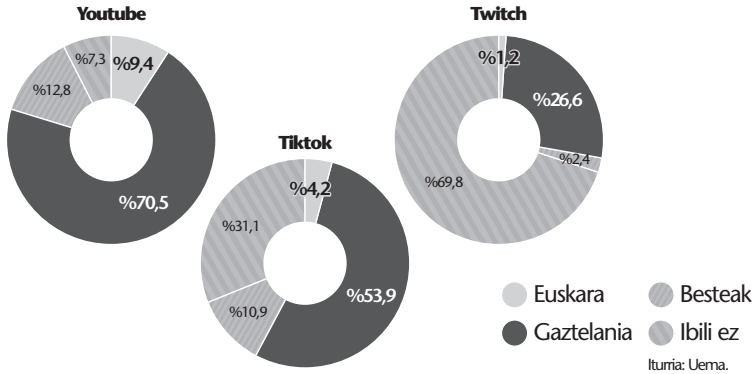
online plataformak... Hizkuntzaren ikuspegitik aldaketa handia ekarri dute. Aurrera ezean atzera goazela, hori bete-betean ari da gertatzen ikus-entzunezkoetan: erdarazko eskaintza nabarmen areagotu eta zabaldu da urteotan, baina euskarazkoa, apenas.

Uema Udalerrri Euskaldunen Mankomunitatean inkesta zabal bat egin dugu, mankomunitateko herrietako 10-18 urteko gaztetxoek kontsumoa aztertzeko (11.600 inkesta), eta badira arretaz aztertu beharreko emaitzak. Hiru erpinetan gogoeta batzuk. Bat: marrazki bizidunen kontsumoa gaztelaniarantz jotzen ari da, eta Lehen Hezkuntzan (4. mailatik 6. mailara) zazpitik bakarrak ikusi ditu azken marrazki bizidunak euskaraz –Clan gaztelaniako kateak bikoiztu egiten du ETB3ren audientzia–. Bi: hiru ikasletik bi Netflixen ohiko kontsumitzaileak dira, eta hor ikusi ohi dituzte serieak; lautik hiruk gaztelaniaz ikusten dituzte, eta Batxilergoan ia laurdenek ikusten dituzte ingelesez. Eta hiru: sare sozialetan, kontsumo nagusia gaztelaniazkoa da alde handiz (Youtuben, %71 gaztelaniaz eta %9 euskaraz), eta gaztetxoek eurek ere erdaraz igotzen dituzte eduki gehienak sare sozialetara, nahiz eta ahozko harremanetan euskara duten hizkuntza nagusia.

9. grafikoa. Azken marrazki biziduna edo seriea ikusteko hizkuntza, irakastaldiaren arabera



10. grafikoa. Sare sozialetan edukiak ikusteko hizkuntza



Tentuz aztertu beharrekoa da ikus-entzunezkoetako kontsumoak eta ohiturek nolako eragina duten mintzajardunean, batez ere adin gazteenetan. Izatez, ikerketaren abiapuntua hori bera izan da: hainbat eskolatan sumatu dute ikus-entzunezkoen gaztelaniazko kontsumoak eragin handia daukala neska-mutikoen hizkuntza-erabileran, -ohituretan eta -erregistroetan. Datozen urteei begira, beraz, ikus-entzunezkoek egunerokoan duten lekua ikusita, zaindu beharreko ardatza da, ezbairik gabe, eta euskarazko eskaintzak indarra non egin behar duen aztertu. Argi baitago euskarazko eskaintza ez dela erdarazkoaren parera hurbildu ere egingo; beraz, kopurutan ez, kualitatiboki landu behar dira euskarazko edukiak, lehen-tasunezko eremuak ondo identifikatuta.

Hautua elikatu

Iraganeko kontutzat har daiteke akaso, baina, daramagun bilakaeran, ezinbestekoa da euskararen aldeko kontzientziazioa lantzea. Ikusi ditugun datuek eta joerek zera uzten dute agerian: Euskal Herriko leku gehien-gehienetan, Euskal Herriko euskaldun gehienentzat, hautu kontzientea izango da euskaraz egitea, edo ez dute euskaraz egingo. Hautu kontzientea ez egiteak, inertziak, hizkuntza hegemonikora eramaten du.

Motiboak behar dituzte euskaldunek. Erdara noranahiko hizkuntza eroso duen euskaldunak, erdaraz hobeto moldatzen den eta inguru gehiena erdalduna duen euskaldunak, zergatik egingo du euskaraz aritzeko ahalegina? Antzera gertatzen da transmisioarekin: euskaraz oso eroso moldatzen ez den

gurasoak, bikotean erdararako ohitura finkatua duen gurasoak, egunerokoa eta ingurua erdarazkoa dituen gurasoak, zergatik egingo du ahalegina seme-alabei dakien euskara transmititzeko? Gaitasunean nolako hutsuneak dauden ikusita, kontzientziazioan eragin behar da derrigor.

Hautu hori elika daiteke, ala ito: erraztasunak jarri, ala trabatu. Euskararako hautua elikatzea da, gaur eta hemen, hizkuntza-politikaren zeregin

nagusia. Horrek, batetik, eskatzen du hizkuntza-eskubideak erabat bermatzea: lege-betekizuna da, eta ez da onargarria ofizialtasuna hamarkadetan ezarria dagoen eremuetan egituraz urratzea herritarren hizkuntza-eskubideak, areago administrazio publikoetan –areago, milaka euskaldun bizi dira euskara hizkuntza ofiziala ez den lurraldeetan, gero eta euskaldun gehiago, eta haien eskubideak erabat babesgabe daude–. Marra gorria da hori. Bestetik, ordea, daramagun bilakaera ikusita, hizkuntza-eskubideak bermatzetik harago eragin behar da: herritarrak euskara ikastera, transmititzera eta batez ere erabiltzera bultzatu. Hori da datozen urteetarako jomuga nagusia. Horrek ez du esan nahi, noski, euskararen indarberritzearen ardura herritar norbanakoen bizkar uztea, edo aitzakia hori erabiltzea egiturazko neurriak ez hartzeko. Euskara indarberritzearen ametsak bi-biak beharko baititu 2040an ere: bai hizkuntza-politika aurrerakoiak, bai herritarren engaiamendua. 🌱

Euskarazko hautua
elikatzea da, gaur eta
hemen, hizkuntza-
politikaren zeregin
nagusia. Herritarrak
euskara ikastera,
transmititzera eta
erabiltzera bultzatu, hori
da datozen urteetarako
jomuga nagusia